

Dudás Kata (SZTE)

A lejegyzés szubjektivitása.

A diskurzusjelölők és az írásjelek kapcsolata

Doktori kutatásomban a népdalokban előforduló diskurzusjelölőket vizsgálom. A diskurzusjelölőkön a szakirodalom nyomán a következőket értem: olyan nyelvi elemek, amelyek főként a beszélt nyelvben használatosak, és bár elhagyásuk nem változtatja meg a mondat jelentését, fontos szerepük van abban, hogy a szöveg egységei összekapcsolódjanak, a beszéd természetesebbnek hasson, és a mondanivalót érthetőbbé, kifejezőbbé tegyék. Emellett gyakran beszélői attitűdöt is kifejeznek. Az előadás kiindulópontja az a felismerés, hogy a gyűjtők, a kották készítői nem csupán rögzítik a hallott anyagot, hanem a diskurzusjelölőkhöz kapcsolódó saját benyomásaik, értelmezéseik is tükröződnek a lejegyzésekben. Erre a megállapításra a korpuszban megjelenő kották írásjelei engednek következtetni.

Az elemzés során bemutatásra kerülnek olyan esetek, ahol a kották lejegyzői például zárójelek használatával különítik el az érzelmi töltetet hordozó, de a ritmizáció szempontjából mellékesnek ítélt diskurzusjelölőket. A vizsgált korpusz közel kétszáz dalt ölel fel és ezek közül mindössze kettőben (összesítve kilenc alkalommal) fordul elő a diskurzusjelölők ilyen típusú jelölésmódja, ami arra enged következtetni, hogy a zárójel alkalmazása inkább a lejegyző szubjektív döntését, semmint következetes módszertani elvet tükröz. Az elemzés rámutat arra is, hogy a diskurzusjelölők közötti írásjelhasználat (pl. vessző megléte vagy hiánya, esetleg kötőjelek használata) szintén a lejegyző értelmezésétől függ, és szoros összefüggésben áll azzal, hogy az adott elemet a szöveg szerves részének vagy pusztán érzelmi kifejezőeszköznek ítéli meg.

A kutatás egy érdekes pontja a leírt szövegek hangzó anyagokkal való összevetése. Előfordul olyan eset, hogy a kottában a zárójelezett diskurzusjelölő a hozzá tartozó hangzó anyagban nincs kisebb nyomatékkal ejtve, mint a szöveg többi része, mégis az adatközlő elhanyagolhatónak érzi a szöveg egészét tekintve. Ezek az összevetések arra világítanak rá, hogy a lejegyzés folyamata nem tekinthető egy teljesen objektív munkamenetnek: a gyűjtők saját nyelvi intuíciói és a dalokhoz való viszonyulásuk jelentősen befolyásolják az általuk rögzített szövegek központosítását (Ortutay 1980: 711).

Összefoglalva: a lejegyzőknek van egy szubjektív értelmezése a diskurzusjelölők funkciójáról és jelentőségéről, amely az írásjelek (zárójelek, kötőjelek, vesszők) alkalmazásában mutatkozik meg. Az előadás témája a továbbiakban kiterjeszthető lenne arra, hogy mi mindenre utalhat még a diskurzusjelölők írásmódja: Vannak-e egyes kottaírókat jellemző írásjelek? Vajon az adatközlő és a lejegyző ugyanazokat a funkciókat társítják-e a megjelenő diskurzusjelölőkhöz? A kérdések megválaszolása után már nemcsak az átadni kívánt érzelmekre nyernénk mélyebb rálátást, hanem arról is képet kaphatnánk, mennyiben volt sikeres a befogadás folyamata.

Irodalom:

Ortutay Gyula (főszerk.) 1980: Magyar néprajzi lexikon III. Budapest, Akadémiai Kiadó